

Nr 143.

Godkänd av första kammaren den 16 april 1926.

Godkänd av andra kammaren den 16 april 1926.

Riksdagens skrivelse till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts under fjärde huvudtiteln gjorda framställning i fråga om kostnaden för förläggning av skeppsgossar till Nya Varvet.

(Statsutskottets utlåtande nr 75.)

Till Konungen.

I den till riksdagen avlåtna den 7 januari 1926 dagtecknade propositionen angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1926—1927 har Eders Kungl. Maj:t under fjärde huvudtiteln (punkt 108 av det vid propositionen fogade statsrådsprotokollet över försvarsärenden för samma dag) föreslagit riksdagen medgiva, att av de utav 1925 års riksdag för omändring av f. d. pansarskeppen Göta och Thule till logementsfartyg till förfogande ställda medel må tagas i anspråk ett belopp av högst 77,000 kronor för verkställande av vissa för skeppsgosseförläggning å Nya Varvet erforderliga tillbyggnads-, ändrings- och reparationsarbeten.

I statsrådsprotokollet lämnas följande utredning i ärendet.

I försvarspropositionen till 1925 års riksdag föreslogs beträffande skeppsgossekårens förläggning, att densamma i sin helhet skulle förläggas till Karlskrona och att således den nuvarande förläggningen i Marstrand skulle upphöra.

Av närmare angivna skäl, bland vilka särskilt framhölls den större rekryteringsmöjligheten, förordade emellertid försvarsutskottet (se utlåtande nr 1, sid. 130—131) bibehållande av kårens nuvarande delade förläggning. Det syntes emellertid utskottet önskvärt, att utredning verkställdes, huruvida icke en förläggning till Nya Varvet eller eventuellt annan plats kunde med utnyttjande av ledigblivna etablissemang visa sig ur såväl ekonomiska som andra synpunkter fördelaktigare än förläggning i Marstrand.

Vad utskottet sålunda anfört föranledde från riksdagens sida icke någon erinran.

Sedan marinförvaltningen och chefen för marinstaben anbefallts att, med beaktande av vad försvarsutskottet i ämnet anfört, gemensamt verkställa utredning rörande skeppsgossekårens förläggning, hava myndigheterna med skrivelse den 25 oktober 1925 avgivit den sålunda infordrade utredningen.

Myndigheterna hava därvid inledningsvis anført, att de skäl, som på sin tid föranledde till förläggning av en skeppsgossekår till Västkusten, fortfarande föreläge. Myndigheterna hade därför undersökt möjligheterna av en förläggning av skeppsgossar antingen till Nya Varvet eller — under förutsättning att därvarande kasernetablissemang skulle bliva ledigt — till Uddevalla, vilka två platser syntes vara de enda å rikets västra kust, som kunde ifrågakomma för en dylik förläggning.

På angivna skäl hava myndigheterna funnit en förläggning till Uddevalla icke kunna förordas.

Beträffande möjligheten att förlägga skeppsgossekåren till Nya Varvet hava myndigheterna anført följande.

Det hade syntes myndigheterna först och främst böra undersökas, huruvida en förläggning av skeppsgossar till Göteborgs närhet möjligen skulle kunna medföra sådana olägenheter, att en dylik förläggning med anledning därav ej lämpligen borde ifrågasättas. I nu nämnt avseende syntes böra erinras därom, att en förläggning av skeppsgossar till en storstad eller till dess omedelbara närhet för gossarna otvivelaktigt erbjöde större frestelser under de tider av dagen, då de ej vore upptagna av tjänstgöring, än om de vore förlagda till en småstad. Detta vore helt visst en mycket beaktansvärd fråga vid bedömande av, huruvida en förläggningssort kunde anses lämplig eller ej. Det borde emellertid i föreliggande fall särskilt erinras därom, att Nya Varvet låge så pass avlägset från själva Göteborgs stad, att allmän permission till denna icke lämpligen borde lämnas annat än under lördagar och söndagar. Med dylik permission eventuellt förenade olägenheter i ovanberört avseende borde åtminstone delvis kunna motverkas genom vidtagande av lämpliga åtgärder vid färderna till och från Göteborg. Därjämte syntes det böra beaktas, att det ofta inträffat, då gossarna, efter att under hela skeppsgossetiden (med undantag av tiden för besök i en eller annan hamn under sommarresorna) hava uppehållit sig i en småstad, senare såsom nykarlskrivna komme till Stockholm, där många frestelser mötte dem och där de samtidigt finge rätt avsevärt med pengar att röra sig med, att storstadslivet, såsom något nytt och lockande, haft ett mycket ogynnsamt inflytande på de nykarlskrivnas uppförande.

Ur utbildningssynpunkt syntes Nya Varvet i förhållande till Marstrand erbjuda betydligt större möjligheter till såväl övning i terräng som idrott.

Terrängförhållandena i Marstrand vore nämligen sådana, att det vore tämligen svårt att med omväxlande program ordna de utmarscher, som skolreglementet förutsatte skulle äga rum till ett visst antal varje månad. I Nya Varvets närhet däremot syntes lämplig terräng vara lätt att finna för dylika övningar. Dessutom finnes å Nya Varvet lämplig idrottsplats, vilket förhållande syntes bliva av betydelse vid de ungas fysiska fostran och en god motvikt till olämpliga förströelser på fritiden samt sålunda motverkade vissa olägenheter, som enligt vad ovan anförts kunde vara förenade med skeppsgossarnas förläggning till Nya Varvet. Ävenledes förefunnes här möjlighet till tävlan med andra idrottsföreningar å platsen, vilken möjlighet däremot saknades i Marstrand.

I Marstrand finge gossarna icke tillfälle att se några av flottans stridsfartyg. I rekrytundervisningen skulle de lära sig svenska flottans fartygstyper, vilket bleve en ganska död kunskap, då det vore svårt att giva dem någon uppfattning om fartygens storlek, utseende och egenskaper endast med hjälp av fotografier.

I detta avseende skulle förläggning till Nya Varvet medföra en viss för-

del. Den fartygsmateriel, som kunde komma att finnas tillgänglig å örlogsdepån eller under byggnad vid skeppsvarv i Göteborg, skulle nämligen härvid bliva av betydelse som åskådningsmateriel. Gossarna finge å Nya Varvet även tillfälle att se en kustfästning.

Med hänsyn till de betydande skeppsvarv, som funnes i Göteborg och den livliga sjötrafik, som rådde i Göteborgs hamn, bleve gossarna även i tillfälle att förvärva kännedom om moderna handelsfartyg.

Ur ekonomisk synpunkt och särskilt i fråga om utnyttjande av till buds stående personal vore en förläggning till Nya Varvet utan tvivel att föredraga framför en dylik till Marstrand.

Vid en förläggning till Nya Varvet kunde gemensam förvaltning och bevakning för depån och skeppsgossekåren anordnas. Härigenom kunde för förrättande av nu nämnt arbete erforderlig personal rätt avsevärt reduceras, vilket närmare framginge av förslag till besättningslista, upprättad av chefen för marininstaben.

I utskottets utlåtande hade förutsatts, att, om skeppsgosseförläggningen skulle fortfara i Marstrand, logementsfartyget Norrköping skulle utbytas mot ett annat fartyg, eventuellt Thule eller Göta, vilket skulle ombyggas till logementsfartyg. Härigenom kvarstode dock de allmänna olägenheter, som vore förknippade med förläggning till logementsfartyg jämfört med förläggning i kasern. En dylik omändring av en pansarbåt till logementsfartyg hade beräknats betinga en kostnad av omkring 130,000 kronor, och då därjämte logementsfartygets underhåll vore dyrbart, vunnes en betydande besparing genom att logementsfartyget åtminstone för ifrågavarande ändamål ej bleve behöfligt, om skeppsgossarna förlades i kaserner å Nya Varvet.

Byggnaderna å Nya Varvet syntes i allmänhet befinna sig i gott skick. Dock måste givetvis erforderliga medel ställas till förfogande för vissa nödvändiga reparationer å Nya Varvet och ändringar av kaserninredningen därstädes.

Marstrand tillhörde ortgruppen E och Nya Varvet ortgruppen F, vilket förhållande komme att öka kostnaderna vid en förläggning till Nya Varvet. Men denna ökning motsvarades mer än väl av den inbesparing av kostnaderna för det avlöningstillägg (sjötillägg), som nu utginge till personalen vid skeppsgossekåren i Marstrand jämlikt kungl. brev den 17 maj 1907 och som för närvarande kunde beräknas till omkring 15,000 kronor om året.

Vidare syntes man kunna räkna med en besparing i fråga om kostnader till förplägnad. En jämförelse emellan portionspriset per dag för skeppsgosse i Marstrand och Nya Varvet under tiden 1920—1925 gäve nämligen till resultat, att detsamma å förra platsen uppgått till 1 krona 24 öre mot å den senare 1 krona 15 öre i medeltal.

Enär en matinträttning under alla förhållanden måste finnas å Nya Varvet för örlogsdepån, syntes driftskostnaden för en gemensam sådan inrättning, avseende att betjäna både depån och skeppsgossekåren, avgjort bliva lägre än motsvarande kostnad för tvenne matinträttningar på skilda håll.

Likaså syntes genom en förläggning av Marstrandskåren till Nya Varvet kostnaderna för bad kunna minskas i förhållande till motsvarande kostnader i Marstrand.

Vidare inbesparades åtskilliga transportkostnader, då för närvarande en stor del för kåren i Marstrand erforderliga artiklar måste köpas i Göteborg.

Ur rekryteringssynpunkt kunde framhållas följande.

En undersökning rörande de orter, från vilka skeppsgossekåren i Marstrand rekryterades, gäve vid handen, att Göteborg utgjorde den förnämsta rekryteringskällan å Västkusten, varemot Marstrand endast bidroge med ett mycket ringa antal gossar. Ur denna synpunkt kunde alltså kårens förflyttning från Marstrand till Nya Varvet icke anses medföra någon olägenhet.

I fråga om skeppsgossekårens rekrytering från övriga delar av landet vore det ej uteslutet, att föräldrar och målsmän hellre sände sina söner såsom skeppsgossar till Göteborg än till Marstrand, enär den förra platsen hade väsentligt bättre kommunikationer och större resurser än den senare.

Ur trevnadssynpunkt erbjöde en förläggning till Nya Varvet flera fördelar. Området vore vackert och rymligt och ganska väl lämpat för idrottsövningar. Tillfälle kunde lätt beredas gossarna att i Göteborg bese museer och anläggningar av olika slag. Lämpliga förströelser kunde utan större svårighet anordnas, och den omväxling, som över huvud taget kunde beredas skeppsgossarna där, syntes böra medverka till att utveckla dem. Att gossarna trivdes underlättade såväl rekryteringen som upprätthållandet av en god anda inom kåren.

Vad anginge kasereringsförhållandena vore dessa naturligen av stor betydelse för de ungas fostran och hygieniska förhållanden. Myndigheterna, som undersökt de lokala möjligheterna å Nya Varvet, hade funnit dessa fullt tillfredsställande för en förläggning av intill 200 skeppsgossar med befäl och underbefäl samt lärarpersonal jämte övrig personal, som jämlikt ovannämnda utskottsutlåtande kunde beräknas komma att förläggas dit. 200 skeppsgossar syntes vara det högsta antal, som enligt 1925 års riksdags beslut kunde ifrågasättas att förläggas till Nya Varvet.

På grund av vad sålunda anförts finge myndigheterna uttala, att en förläggning till Nya Varvet av sagda skeppsgossekår måste anses önskvärd.

Myndigheterna hade med anledning härav närmare undersökt förläggningsmöjligheterna därstädes under förutsättning, att dit förlades ej blott örlogsdepåns personal utan jämväl högst 200 skeppsgossar med tillhörande befäl, underbefäl och lärare, allt i enlighet med av chefen för marininstaben uppjort förslag till besättningslista.

Myndigheterna hava härjämte framlagt detaljerad plan för dispositionen för ifrågavarande ändamål av lokalutrymmen m. m., för vilken plan här icke torde behöva närmare redogöras.

I fråga om kostnaderna hava myndigheterna anført följande.

För genomförande av den förordade förläggningen av skeppsgossekåren i Marstrand till Nya Varvet krävdes vissa nybyggnads-, förändrings- och reparationsarbeten, för vilka kostnaderna beräknats av fortifikationsbefälhavaren i Älvsborgs fästning. Dessa uppginge enligt berörda kostnadsberäkning till ett belopp av 77,000 kronor. Kostnaderna för underhållet av byggnaderna å Nya Varvet kunde emellertid ej, i händelse desamma toges i anspråk för ovan föreslagna ändamål, såsom i propositionen nr 50/25 (sid. 304) förutsatts, i viss mån täckas genom uthyrning till privatpersoner, utan borde i stället upptagas å anslaget till underhåll av flottans fartyg och byggnader m. m., som för ändamålet sålunda borde ökas med ett beräknat belopp av 68,000 kronor.

I proposition nr 50/25 finnes ej någon läkarbefattning i Älvsborgs fästning upptagen. Vid en eventuell förflyttning av skeppsgossekåren i Marstrand till Nya Varvet skulle emellertid å denna senare plats komma att förläggas så stor styrka, att behov av en läkare nödvändigtvis föreläge. Det syntes därför erfordrerligt att öka marinläkarkåren med en marinläkare, avsedd för ifrågavarande befattning.

På grund av det anförda hava myndigheterna, under förutsättning att för erforderliga nybyggnads-, förändrings- och reparationsarbeten beräknade medel, 77,000 kronor, ställdes till förfogande, förordat, att skeppsgossekåren i Marstrand flyttas till Nya Varvet vid Göteborg, sedan Älvsborgs kustartillerikår indragits.

Genom den nu gjorda utredningen syntes det departementschefen vara klarlagt, att övervägande skäl tala för förflyttning till Nya Varvet av den i Marstrand förlagda skeppsgossekåren.

Älvsborgs kustartillerikår vore avsedd att upphöra från och med den 1 november 1926. Förflyttningen av skeppsgossarna borde lämpligen äga rum efter sommarexpeditionernas slut år 1927, vid vilken tidpunkt nödiga tillbyggnads-, ändrings- och reparationsarbeten kunde vara verkställda. Kostnaderna för dylika arbeten hade beräknats till 77,000 kronor.

Såsom av myndigheterna erinrats hade det varit avsett, att, därest skeppsgossekåren skulle kvarbliva i Marstrand, det nuvarande logementsfartyget därstädes, Norrköping, skulle ersättas med ettdera av de utrangerade pansarskeppen Göta eller Thule. 1925 års riksdag hade medgivit, att för omändring av nämnda två fartyg till logementsfartyg ett belopp av tillsammans högst 260,000 kronor finge tagas i anspråk från återstående behållning å ett av 1919 års riksdag beviljat anslag till krigsfartygsmateriel. Genom den nu föreslagna förflyttningen av skeppsgossekåren till Nya Varvet skulle inredningen av det ena av sagda fartyg för berörda ändamål icke längre erfordras. Med hänsyn till den besparing, som härigenom möjliggjordes, syntes det departementschefen lämpligt, att från berörda medelstillgång erfordrerligt belopp ställdes till förfogande för bestridande av kostnaderna för ifrågavarande arbeten å Nya Varvet.

Sedan Eders Kungl. Maj:t anbefallt marinförvaltningen att, efter samråd med chefen för marininstaben och högste befälhavaren över kustflottan, inkomma med förslag till ändrad inredning av ettdera av ifrågavarande fartyg för användning såsom logementsfartyg, har marinförvaltningen i skrivelse den 8 januari 1926 förordat iordningställande för ändamålet av Göta ävensom meddelat, att kostnaderna härför — inklusive kostnaderna för vissa underhållsarbeten, som vore erforderliga för att sätta fartyget i sådant stånd, att det kunde inredas till logementsfartyg — beräknades uppgå till omkring 183,000 kronor. Samtliga ifrågavarande kostnader jämte förenämnda, till 77,000 kronor beräknade utgifter för vissa arbeten å Nya Varvet kunna emellertid bestridas av förut omförmälda anslagsbehållning å 260,000 kronor.

Riksdagens vederbörande utskott har under hand från försvarsdepartementet erhållit del av den sålunda ifrågasatta jämkningen i 1925 års riksdags beslut i förevarande hänseende.

Innan riksdagen yttrar sig i den föreliggande frågan, torde böra erinras om vad departementschefen i det vid propositionen nr 50 till 1925 års riksdag fogade statsrådsprotokollet uttalat beträffande frågan om skeppsgossekårens förläggning. Rörande ifrågasatt förläggning av skeppsgossekåren till Karlskrona grenadjärregementets kasernetablissemang i Karlskrona framhöll departementschefen sålunda, att ehuru regementets etablissemang icke behövde i sin helhet tagas i anspråk för förläggning av infanteri till Karlskrona, det icke borde ifrågasättas att dit jämväl förlägga skeppsgossar, då nämligen dylik blandad förläggning av skeppsgossar och vuxet manskap icke kunde anses vara lämplig och även blivit vid tidigare tillfällen bestämt avstyrkt av marinens myndig-

heter. Vid sådant förhållande borde enligt departementschefens uppfattning skeppsgossekåren böra förbliva förlagd i sin nuvarande kasern och eventuellt bristande utrymme ersättas antingen genom en tillbyggnad eller ock genom anlåtande av ett logementsfartyg. I anledning av förberörda uttalande av departementschefen anförde första särskilda utskottet vid 1925 års riksdag i sitt utlåtande nr 1, att utskottet i fråga om skeppsgossarnas förläggning endast ansett sig kunna välja mellan tvenne alternativ, nämligen i ena fallet påbyggnad av skeppsgossekasernen i Karlskrona och i andra fallet bibehållande tillsvidare av en förläggning i Marstrand med utbyte av logementsfartyget Norrköping mot annat logementsfartyg, eventuellt Thule eller Göta. Det senare alternativet skulle visserligen föranleda något större kostnader, men hade utskottet funnit denna kostnadsökning väl motiverad med tanke på de fördelar, som en delad förläggning av skeppsgossarna skulle medföra. Härvid hade utskottet särskilt beaktat de större rekryteringsmöjligheterna. Utskottet förordade sålunda, att skeppsgossekårens nuvarande förläggning tillsvidare bibehölles och att högst 350 skeppsgossar förlades till Karlskrona och återstoden till Marstrand. Det syntes emellertid utskottet önskvärt, att en utredning verkställdes, huruvida icke en förläggning till Nya Varvet eller eventuellt annan plats kunde med utnyttjande av ledigblivna etablissemang visa sig ur såväl ekonomiska som andra synpunkter fördelaktigare än förläggningen i Marstrand.

Den i ärendet verkställda utredningen har enligt marinmyndigheternas uppfattning, till vilken även departementschefen anslutit sig, givit vid handen, att övervägande skäl tala för en förflyttning till Nya Varvet av den i Marstrand förlagda skeppsgossekåren. Riksdagen, vars vederbörande utskott avlagt besök såväl å Nya Varvet som i Marstrand för att på ort och ställe göra sig underrättat om de olika förläggningssmöjligheterna, har emellertid icke ansett sig kunna biträda den av marinmyndigheterna och departementschefen sålunda uttalade uppfattningen.

Riksdagen vill då till en början erinra om att departementschefen i sitt ovannämnda uttalande i det vid förenämnda proposition nr 50 fogade statsrådsprotokollet tagit bestämd ståndpunkt mot en blandad förläggning av skeppsgossar och vuxet manskap, en uppfattning som jämväl tidigare synes hava delats av marinens myndigheter. För egen del måste riksdagen finna, att denna ståndpunkt fortfarande är den riktiga. Emellertid kommer genom skeppsgossekårens förläggning till Nya Varvet i samband med manskap från den likaledes till denna plats förlagda örlogsdepån en dylik blandad förläggning att uppstå. Men även den omständigheten, att Nya Varvet är beläget i omedelbar närhet till en storstad, är enligt riksdagens mening ett skäl, som talar emot det av Eders Kungl. Maj:t framlagda förslaget. Härtill kommer, att utredningen i ärendet i vissa avseenden måste anses mindre tillfredsställande. Sålunda synas de lokaler, som avses att å Nya Varvet disponeras till skollokaler, icke lämpliga för detta ändamål, varjämte frågan om huruvida sjö tillägg skall utgå till flottans personal vid förläggning till Nya Varvet icke synes föreligga i fullt utrett skick.

Under sådana förhållanden torde skeppsgossekåren böra åtminstone tillsvidare kvarbliva i Marstrand och en allsidig utredning verkställas rörande kårens blivande förläggning. Härvid synes då först böra undersökas, huruvida icke de brister, som för närvarande otvivelaktigt vidlåda Marstrandförläggningen, kunna för rimliga kostnader avhjälpas. I detta sammanhang synes jämväl böra uppmärksammas, att antalet skeppsgossar efter den nya organisationens genomförande torde komma att minskas vid kåren i Marstrand, varigenom bättre utrymme för framtiden står att vinna därstädes, ävensom att genom förhandlingar med stadens myndigheter vissa förbättringar i avseende å förläggningens ändamålsenliga ordnande och vad därmed äger samband torde stå att vinna.

Därest emellertid en blivande utredning skulle visa, att en förläggning till Marstrand i allt fall icke bör ifrågakomma, lärer kunna komma i betraktande, förutom Karlskrona, vilken stad redan tidigare ifrågasatts såsom förläggningsort för skeppsgossekåren i dess helhet, även andra platser.

Då riksdagen alltså anser förnyad utredning i frågan erforderlig, har riksdagen samtidigt velat uttala, att enligt riksdagens mening någon förändring av ytterligare en pansarbåt till logementsfartyg, utöver den, som avses för Hägernäs, icke bör för närvarande ifrågakomma. De medel, som härför avsetts, böra, i den mån desamma icke åtgå för fullständigt iordningställande av den för Hägernäs avsedda pansarbåten, tillsvidare reserveras för vidtagande av anordningar i samband med det definitiva bestämmandet av förläggningsort för skeppsgossekåren.

På grund av vad sålunda anförts får riksdagen

dels anmäla, att riksdagen avslagit Eders Kungl. Maj:ts framställning om disponerande av visst belopp för verkställande av vissa för skeppsgosseförläggning å Nya Varvet erforderliga tillbyggnads-, ändrings- och reparationsarbeten;

dels ock anhålla, att Eders Kungl. Maj:t måtte låta verkställa en allsidig utredning av frågan om skeppsgossekårens i Marstrand blivande förläggning ävensom för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen må föranleda.

Stockholm den 16 april 1926.

Med undersåtlig vördnad.